

ΑΝΑΜΕΤΡΗΣΕΙΣ ΜΕ ΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ

Άντονι Γκίντενς

Ο ΚΟΣΜΟΣ
ΤΩΝ ΡΑΓΔΑΙΩΝ
ΑΛΛΑΓΩΝ

*Πώς επιδρά
η παγκοσμιοποίηση στη ζωή μας*

Προλογικά Σημειώματα
Γιώργος Α. Παπανδρέου, Νίκος Χριστοδουλάκης

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Προοίμιο	II
Προλογικό σημείωμα Γιώργου Α. Παπανδρέου	13
Προλογικό σημείωμα Νίκου Χριστοδουλάκη	23
Πρόλογος	29
Εισαγωγή	33
1. ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ	39
2. ΡΙΣΚΟ	57
3. ΠΑΡΑΔΟΣΗ	77
4. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	95
5. ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ	113
Επιλεγμένη βιβλιογραφία	133
Ευρετήριο	147

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Ο ΚΟΣΜΟΣ ΒΙΑΖΕΤΑΙ ΚΑΙ ΠΛΗΣΙΑΖΕΙ προς το τέλος του». Με αυτά τα λόγια μίλησε ο αρχιεπίσκοπος Γούλφσταν σε ένα κήρυγμά του στο Γιορκ το έτος 1014. Είναι εύκολο να φανταστούμε παρόμοια συναισθήματα να εκφράζονται σήμερα. Είναι άραγε οι ελπίδες και οι ανησυχίες της κάθε περιόδου απλές αντιγραφές προηγούμενων εποχών; Είναι ο κόσμος στον οποίο ζούμε, στα τέλη του 20^{ου} αιώνα, διαφορετικός απ' ό,τι παλιότερα;

Πιστεύω ότι είναι. Θεωρώ ότι βιώνουμε μια σημαντική περίοδο ιστορικού μετασχηματισμού και υπάρχουν βάσιμοι και αντικειμενικοί λόγοι που στηρίζουν αυτή μου την πίστη. Επιπλέον, οι αλλαγές που μας επηρεάζουν δεν περιορίζονται σε μία μόνο περιοχή του πλανήτη, αλλά εξαπλώνονται σχεδόν παντού.

Οι βασικές δυνάμεις που καθόρισαν την εξέλιξη της εποχής μας είναι η επιστήμη, η τεχνολογία και η ορθολογική σκέψη που έχουν τις απαρχές τους στην Ευρώπη του 17^{ου} και του 18^{ου} αιώνα. Η δυτική βιομηχανική κουλτούρα διαμορφώθηκε απ' τον Διαφωτισμό – απ' τα γραπτά στοχαστών που αντιτάχθηκαν στην επιρροή της θρησκείας και του δόγματος, οι οποίοι επιθυμούσαν να τα αντικαταστήσουν με μια πιο λογική προσέγγιση της καθημερινής ζωής.

Οι φιλόσοφοι του Διαφωτισμού ενεργούσαν με βάση μια απλή αλλά προφανώς πολύ ισχυρή ηθική αρχή. Πίστευαν ότι όσο περισσότερο είμαστε ικανοί να κατανοήσουμε λογικά τον κόσμο και τον εαυτό μας, τόσο περισσότερο έχουμε τη δυνατότητα να διαμορφώσουμε την ιστορία έτσι, ώστε να εκπληρώνονται οι στόχοι μας. Πρέπει να απελευθερωθούμε από τις συνήθειες και τις προκαταλήψεις του παρελθόντος για να μπορέσουμε να ελέγξουμε το μέλλον.

Ο Καρλ Μαρξ, οι ιδέες του οποίου όφειλαν πάρα πολλά στη σκέψη του Διαφωτισμού, περιέγραψε αυτή την αντίληψη με απλό τρόπο. Ισχυριζόταν ότι έπρεπε να κατανοήσουμε την ιστορία για να μπορέσουμε να τη διαμορφώσουμε. Ο Μαρξ και ο μαρξισμός, έχοντας αυτή την αντίληψη ως κατευθυντήρια αρχή, άσκησαν τεράστια επίδραση στον 20^ο αιώνα.

Σύμφωνα με αυτή την άποψη, η προοδευτική ανάπτυξη της επιστήμης και της τεχνολογίας θα συνεισφέρει στη δημιουργία ενός σταθερότερου και εύρυθμου κόσμου. Την ιδέα αυτή αποδέχτηκαν και αρκετοί στοχαστές που αντιτίθεντο στον Μαρξ. Ο μυθιστοριογράφος Τζορτζ Όργουελ, για παράδειγμα, προδιέγραψε μια κοινωνία με υπερβολική σταθερότητα και απόλυτα προβλέψιμη, στην οποία όλοι οι άνθρωποι θα μετατρέπονταν σε μικροσκοπικά γρανάζια μιας αχανούς κοινωνικής και οικονομικής μηχανής. Σε παρόμοιες προβλέψεις προέβησαν επίσης πολλοί κοινωνικοί στοχαστές, όπως ο Γερμανός κοινωνιολόγος Μαξ Βέμπερ.

Ωστόσο, ο κόσμος μέσα στον οποίο ζούμε σήμερα ούτε μοιάζει, ούτε δίνει την αίσθηση της κοινωνίας την οποία

είχαν προβλέψει. Αντί να τείνει να βρίσκεται κάτω από τον απόλυτο έλεγχο μας, φαίνεται να μας ξεφεύγει – είναι ένας πρωτεϊκός κόσμος. Επιπλέον, κάποιοι από τους παράγοντες που υποτίθεται ότι θα καθιστούσαν τη ζωή μας περισσότερο σίγουρη και προβλέψιμη, όπως η πρόοδος της επιστήμης και της τεχνολογίας, έχουν συχνά τα αντίθετα ακριβώς αποτελέσματα. Έτσι, οι παγκόσμιες κλιματικές αλλαγές και οι κίνδυνοι που συνεπιφέρουν οφείλονται μάλλον στις παρεμβάσεις μας στο περιβάλλον. Δεν συνιστούν φυσικό φαινόμενο. Η επιστήμη και η τεχνολογία ενέχονται μοιραία στις προσπάθειες μας ν' αντιμετωπίσουμε τέτοιους κινδύνους, ωστόσο, έχουν επίσης συμβάλει αποφασιστικά στη δημιουργία τους.

Αντιμετωπίζουμε καταστάσεις ρίσκου που κανένας μέχρι σήμερα στην ανθρώπινη ιστορία δεν υποχρεώθηκε να αντιμετωπίσει – το φαινόμενο του θερμοκηπίου είναι απλώς μια απ' αυτές. Πολλά από τα καινούργια ρίσκα και τις καινούργιες αβεβαιότητες επιδρούν πάνω μας χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τους τον τόπο που ζούμε ή το εάν είμαστε προνομιούχοι ή στερημένοι. Είναι συνδεδεμένα με την παγκοσμιοποίηση, αυτό το σύνολο αλλαγών που αποτελούν το θέμα αυτού του βιβλίου. Η επιστήμη και η τεχνολογία έχουν και αυτές παγκοσμιοποιηθεί. Τα στοιχεία δείχνουν ότι ο αριθμός των επιστημόνων που εργάζονται σήμερα είναι μεγαλύτερος από το σύνολο των επιστημόνων σ' όλη τη διάρκεια της μέχρι την εποχή μας ιστορίας. Η παγκοσμιοποίηση ωστόσο είναι ένα πολυδιάστατο φαινόμενο. Φέρνει στο προσκήνιο πολλές μορφές ρίσκου και αβεβαιότητας και ει-

δικότερα μορφές που σχετίζονται με την παγκόσμια ηλεκτρονική οικονομία – που και η ίδια αποτελεί μια ιδιαίτερα πρόσφατη εξέλιξη. Όπως και στην περίπτωση της επιστήμης, έτσι και εδώ το ρίσκο είναι αμφίστομο. Το ρίσκο συνδέεται στενά με την καινοτομία, γι' αυτό δεν είναι ορθό να ελαχιστοποιείται σε όλες τις περιπτώσεις. Η δυναμική υιοθέτηση του χρηματοοικονομικού και του επιχειρηματικού ρίσκου είναι αυτή καθαυτή η κινητήρια δύναμη της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας.

Η φύση της παγκοσμιοποίησης και η πρωτοτυπία της ως φαινομένου είναι το επίκεντρο μιας έντονης διαμάχης. Θα συζητήσω αυτήν τη διαμάχη στο πρώτο κεφάλαιο, εφόσον πολλά εξαρτώνται από αυτήν. Στην πραγματικότητα όμως τα γεγονότα είναι αδιαμφισβήτητα. Η παγκοσμιοποίηση αναδιαμορφώνει βαθύτατα τον τρόπο με τον οποίο ζούμε. Η πορεία της υποδεικνύεται σε μεγάλο βαθμό από τη Δύση, φέρει το βαθύ αποτύπωμα της πολιτικής και της οικονομικής ισχύος της Αμερικής και στις συνέπειές της είναι ιδιαίτερα άνιση. Η παγκοσμιοποίηση ωστόσο δεν εξαντλείται στην κυριαρχία της Δύσης επί των άλλων· επηρεάζει με παρόμοιο τρόπο τις Ηνωμένες Πολιτείες όπως και τις άλλες χώρες.

Η παγκοσμιοποίηση επιδρά τόσο στο επίπεδο της καθημερινής ζωής όσο και στα γεγονότα που λαμβάνουν χώρα σε παγκόσμια κλίμακα. Γι' αυτόν το λόγο, συμπεριέλαβα σε τούτο το βιβλίο μια εκτεταμένη συζήτηση για τη σεξουαλικότητα, το γάμο και την οικογένεια. Στα περισσότερα μέρη του κόσμου, οι γυναίκες προβάλλουν αιτήματα για μεγαλύτερη αυτονομία απ' ό,τι στο παρελθόν και εισέρχονται μαζι-

κά στο εργατικό δυναμικό. Αυτές οι πλευρές της παγκοσμιοποίησης είναι το ίδιο τουλάχιστον σημαντικές με τις διαδικασίες που σχετίζονται με την παγκόσμια αγορά. Επιτείνουν τις πιέσεις και τις εντάσεις που επηρεάζουν τους παραδοσιακούς τρόπους ζωής και τις κουλτούρες στις περισσότερες περιοχές του κόσμου. Η παραδοσιακή οικογένεια απειλείται, αλλάζει και θα αλλάξει ακόμα περισσότερο. Άλλες παραδόσεις, όπως αυτές που σχετίζονται με τη θρησκεία, υφίστανται βαθύτατους μετασχηματισμούς. Ο φονταμενταλισμός είναι γέννημα ενός κόσμου, όπου οι παραδόσεις κατακρημνίζονται.

Η μεγάλη μάχη του 21^{ου} αιώνα θα θέσει αντιμέτωπους το φονταμενταλισμό εναντίον της κοσμοπολίτικης ανοχής. Σε έναν παγκοσμιοποιούμενο κόσμο, όπου οι πληροφορίες και οι εικόνες μεταδίδονται αδιάκοπα σ' ολόκληρο τον πλανήτη, ο καθένας μας, σε καθημερινή βάση, έρχεται σε επαφή με άλλους που σκέφτονται και ζουν διαφορετικά. Οι κοσμοπολίτες καλωσορίζουν και αγκαλιάζουν την πολιτισμική πολυμορφία. Οι φονταμενταλιστές τη θεωρούν πρόξενο αναστάτωσης και επικίνδυνη. Συχνά βρίσκουν καταφύγιο σε μια ανανεωμένη και εξαγνισμένη παράδοση απ' το πεδίο της θρησκείας, της εθνικής ταυτότητας ή του εθνικισμού. Συχνότατα, δε, καταφεύγουν στη βία.

Νομιμοποιούμαστε να ελπίζουμε ότι στο τέλος οι ιδέες του κοσμοπολιτισμού θα επικρατήσουν. Η ανοχή στην πολιτισμική πολυμορφία και η δημοκρατία είναι στενά συνδεδεμένες και στις μέρες μας η δημοκρατία εξαπλώνεται σ' όλο τον κόσμο. Η παγκοσμιοποίηση είναι ο αποφασιστικός πα-

ράγοντας που συνεισφέρει στην επέκταση της δημοκρατίας. Την ίδια στιγμή, παραδόξως, η παγκοσμιοποίηση εκθέτει τα όρια των πιο οικείων δημοκρατικών θεσμών, των θεσμών δηλαδή της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας. Είναι αναγκαίος ο περαιτέρω εκδημοκρατισμός των υφιστάμενων θεσμών και αυτό πρέπει να γίνει με τέτοιο τρόπο, ώστε οι θεσμοί ν' ανταποκρίνονται στα αιτήματα της εποχής της παγκοσμιοποίησης. Δεν θα μπορέσουμε ποτέ να κυριαρχήσουμε στην ιστορία μας, μπορούμε όμως, και πρέπει, να βρούμε τρόπους να τιθασεύσουμε αυτόν τον ραγδαία μεταλλασσόμενο κόσμο μας.

«Θεωρώ ότι βιώνουμε μια σημαντική περίοδο ιστορικού μετασχηματισμού και υπάρχουν βάσιμοι και αντικειμενικοί λόγοι που στηρίζουν αυτή μου την πίστη. Επιπλέον, οι αλλαγές που μας επηρεάζουν δεν περιορίζονται σε μία μόνο περιοχή του πλανήτη αλλά εξαπλώνονται σχεδόν παντού».

Αυτό το βιβλίο αναφέρεται στους παγκόσμιους μετασχηματισμούς και την επίδρασή τους σ' όλες τις όψεις της ζωής μας. Τέτοιοι μετασχηματισμοί έχουν αντίκτυπο τόσο σε παγκόσμιο επίπεδο όσο και στο επίπεδο της καθημερινής μας ζωής.

Καθημερινά ερχόμαστε αντιμέτωποι με τις συνέπειες αυτών των μετασχηματισμών, που κατά κύριο λόγο είναι θετικές, σε ζητήματα που αφορούν την απελευθέρωση των γυναικών, την επέκταση της δημοκρατίας και την αύξηση της ευημερίας. Ο Γκίντενς, αφού εξετάσει το ρόλο της παγκοσμιοποίησης, προσπαθεί να αποσαφηνίσει τις επιπτώσεις της σε τέσσερις πτυχές της κοινωνικής δράσης:

- την αντίληψη περί ρίσκου και τις επιδράσεις που έχει αυτή στην πρόοδο της επιστήμης, της τεχνολογίας και της επιχειρηματικής καινοτομίας
- την ανάγκη διατήρησης ορισμένων πλευρών της παράδοσης και την εναρμόνισή τους με την παγκοσμιοποίηση
- τις συγκλονιστικές μεταβολές στις σχέσεις άνδρα-γυναίκας και τον εκδημοκρατισμό της οικογένειας
- τη ραγδαία επέκταση της δημοκρατίας και την ανάγκη για τη διεύρυνσή της τόσο «πέρα από» όσο και «κάτω από» τα σύνορα του εθνικού κράτους

Ο **Άντονι Γκίντενς** είναι διευθυντής του London School of Economics και ένας από τους πανεπιστημιακούς με τη μεγαλύτερη επιρροή παγκοσμίως. Ήταν αυτός που πρωτοπαρουσίασε την έννοια του Τρίτου Δρόμου στην πολιτική και έχει υπάρξει σύμβουλος πολλών πολιτικών σε ολόκληρο τον κόσμο. Έχει συγγράψει πάνω από τριάντα βιβλία τα οποία έχουν μεταφραστεί σε πολλές γλώσσες.

ISBN 960-375-345-9

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 3345